

3/

Sicilská a toskánská básnická škola, *dolce stil novo* a Petrarca

P/

Jacopo da Lentini: Předsevzal jsem si sloužit hospodinu

(orig. Io m'aggio posto in core a Dio servire)

(*asi 1210-†asi 1260)

[*Svémi literárními druby přezdívaný Il Notaro je jedním z hlavních představitelů tzv. sicilské básnické školy. O jeho životě není mnoho známo, je však velmi pravděpodobné, že byl úředníkem na sicilském dvoře německého císaře Bedřicha II. Štaufského (viz níže). Přisuzuje se mu autorství 16 písní a 22 sonetů – je ostatně považován za tvůrce této básnické formy. Dva z jeho sonetů jsou básnickým dialogem (po vzoru trubadúrské tensó) s opatem z Tivoli a jeden s básníkem Jacopem Mostaccim. Bývá také považován za básníka, který jako první přenesl témata a formy trubadúrských písní do italské poezie.*]

Ukázka převzata z: *Navštívení krásy: italská renesanční lyrika*, Praha, Mladá fronta, 1964, s. 13. Přeložil Jan Vladislav.

Formální charakteristika:

Sonet jedenáctislabičným veršem s rýmových schématem abab abab cdc dcd.

Předsevzal jsem si sloužit hospodinu,
abych se jednou dostal do ráje,
protože tam, v tom jeho svatém klínu,
se každý prý jen věčně raduje.

Leč bez mé paní, bez těch jasných skrání
a plavých vlasů bych tam nešel rád:
kdybych byl vzdálen od své krásné paní,
nemohl bych se nikdy radovat.

Tím vším však nechci říci bez ostychu,
že bych se tam chtěl dopustit snad hříchu:
chtěl bych jen vidět její krásný vzhled,

tu tvář a oči, hledící tak sladce:
až bych ji viděl smát a radovat se,
neuměl bych své blaho povědět.

Bedřich II. Štaufský: Pro trpkou vzpomínku

(orig. Per la fera membranza)

(*1194-†1250)

[*Král sicilský, vévoda švábský a císař Svaté říše římské pocházel z dynastie Štaufů po otci a z normandského rodu vládců Sicílie po matce (it. Altavilla, fr. Hauteville). Na svou dobu nebývale vzdělaný a bystrý aristokrat vytvořil na jihu Itálie stát řízený úředníky, na rozdíl od v té době obvyklé organizační struktury založené na feudální hierarchii. A právě dvorní úředníci se zároveň stali jakýmsi literárním kroužkem, který na palermském dvoře zhruba od roku 1220 do císařovy smrti skládal první básně v lidovém jazyce na území dnešní Itálie. Sám Bedřich se těchto literárních aktivit účastnil a je mu přisuzováno autorství 4 písní.*]

Ukázka převzata z: *Navštívení krásy: italská renesanční lyrika*, Praha, Mladá fronta, 1964, s. 12. Přeložil Jan Vladislav.

Formální charakteristika:

Píseň o dvou osmnácti veršových slokách. Rozložení rýmů v první sloce: nejprve se dvakrát opakuje schéma a7b7b7c7(c)d5+6 (nebo 4+7) a pak dvakrát opakuje schéma d7e7e7(e)d5+6. Druhá sloka: opět se dvakrát opakuje f7g7g7h7(h)i5+6 a poté opět dvakrát i7j7j7(j)a5+6 (v popisu druhé sloky se odchylují od Stefana Rapisardy, I poeti della scuola siciliana, sv. 2, řídí Costanzo Di Girolamo, Miláno, Mondadori, 2008, s. 480, jebož deskriptci považují za lapsus). Překladová antologie Navštívení krásy uvádí pouze druhou sloku básně. První sloka začíná veršem Pro trpkou vzpomínku (Per la fera membranza). Bedřichovo autorství této básně navíc bylo některými odborníky zpochybněno.

(...)

Udělám to co pták,
který byl sražen k zemi

a žije nadějemi,
jež v hloubi srdce chová,
že vzlétne znova – a že se dá v let.

Než tomu bude tak,
budu žít v utrpení:
štěstí už pro mne není,
tak je zlá, tak je dlouhá
horoucí touha – rozejte se zpět,

odjet a uvidět
znovu vás, moje paní,
kvůli níž se mě straní
ted' bez přestání – každá útěcha.

Už je to tisíc let,
co jsem se loučil s vámi,
a návrat připadá mi
jak marné přání – které vyprchá.

Král Enzo: Vizte tu strast a bídu

(orig. S'eo trovasse pietanza)

(*asi 1220-†1272)

[*Nemanželský syn Fridricha II. a Adelaidy z rodiny hrabat z Urslingenu. Obvykle zván zdrobnělinou Heinz odvozenou z původního jména Heinrich, která z latinizované formy Encius přešla do italského Enzo či Enzo. V 18 letech byl z dynastických důvodů oženěn s vdovou po vládcí Gallury (jedné ze čtyř autonomních oblastí, na něž byla rozdělena Sardinie), někdy označované za království. Jeho otec jej poté prohlásil králem Sardinie, ačkoli to učinil proti vůli papeže Řehoře IX., který císaře a posléze i samotného Enza exkomunikoval. Účastnil se politických bojů na straně svého otce, avšak roku 1249 byl zajat vojskem města Boloně a byl tam po zbytek života vězněn. Vězňitelé mu nicméně zajistili kavalírské podmínky zajetí a on se v něm mohl po dlouhých 23 let věnovat mimo jiné i literární práci. Údajně zde např. redigoval traktát De arte venandi con avibus (O sokolnictví), který nechal*

přeložit jeho otec. Zároveň jsou mu přisuzovány 4 skladby v lidovém jazyce: dvě písně, jeden sonet a zlomek pravděpodobně další písně.]

Ukázka převzata z: *Navštívení krásy: italská renesanční lyrika*, Praha, Mladá fronta, 1964, s. 17. Přeložil Jan Vladislav.

Formální charakteristika:

Píseň o pěti čtrnáctiveršových slokách, z nichž antologie Navštívení krásy uvádí pouze 3. a 4. strofu. Rýmy se v jednotlivých slokách mění (coblas singulares), avšak rýmové schéma zůstává stejné: a7 b7 c7 d11, a7 b7 c7 d11, e7 f7 f7 g7 g7 h11. První verš 2., 3., 4. a 5. sloky navíc tematicky a lexikálně vychází z posledního verše předcházející sloky (coblas capfinidas). Enzovo autorství skladby není dosud spolehlivě vyřešeno. Rukopisy, v nichž se skladba dochovala, označují za spoluautory či výhradné autory písně jistého Semprebena (ztotožněný s boloňským notářem doloženým okolo roku 1266) či Guida Guinizzelliho. Toto možné dvojí autorství se navíc odráží i v jazyce skladby, jejíž některé sloky či verše vykazují znaky sicilského lidového jazyka a jiné toskánského. (Podrobně k této diskuzi viz I poeti della scuola siciliana, sv. 2, řídí Costanzo Di Girolamo, Miláno, Mondadori, 2008, s. 729-731.)

Vizte tu strast a bídu,
co moje srdce plní
a všechny údy též,
div že už pod tím neklesají zcela.
Ani den nemám klidu
jako ty mořské vlny.
Srdce, proč nepukneš?
Proč neprchneš z té bolesti a z těla?
Než se tak stále soužit,
raději umřít hned:
vždyť kdo má tolik běd,
ten se z nich nevyprostí,
ten žije bez radosti
a nemá pomýšlení na blaho.

To moje pomýšlení,
jež moji mysl dělí,
je samý stesk a žal
a veselí tam nikdy nezavítá.

A já v tom utrpení,
v tom žalu tonu celý
a jenom blednu dál,
až se mé srdce samým nářkem zmítá.
A jestli někdo řekne:
jak to, že neumřel
s tou ránou, kterou měl,
povím: Ten, co mě raní,
staví teď krev svou dlaní,
i když jen aby ukázal svou moc.

O/

Guido Guinizelli: Al cor gentil rempaira sempre amore

(*1235-†1276)

[Historické zprávy o životě básníka jsou skrovné. Byl však ztotožněn s historicky doloženým právníkem Guidem di Guinizello z Magnana. Je básnickou kariéru je možno dělit na první období obdivu ke poezii Guittona z Arezza a druhé období, kdy Guinizelli pokládá základy novému básnickému stylu, tzv. dolce stil novo, přičemž právě píseň Al cor gentil představuje manifest této nové básnické estetiky. Guinizellimu bývá přisuzováno 15 sonetů a 5 písní.]

Ukázka převzata z: Guido Guinizelli, *Poesie*, vyd. Edoardo Sanguineti, Milán, Mondadori, 1986. Přeložil Jan Vladislav v *Navštívení krásy: italská renesanční lyrika*, Praha, Mladá fronta, 1964, s. 30-31.

Formální charakteristika:

Píseň o šesti desetiveršových slokách, jejichž rýmy se mění (coblas singulares), avšak rýmové schéma: a11 b11 a11 b11 c7 d11 c7 e11 d7 e11 zůstává. Sloky 1. až 5. jsou svázané opakujícím se slovem a tématem v posledním verši jedné a prvním verši následující (coblas capfinidas). Z této struktury se vyčleňuje poslední sloka, která bývá označována jako poslání (obdobně jako trubadúrská tornada).

Al cor gentil rempaira sempre amore
come l'ausello in selva a la verdura;
né fe' amor anti che gentil core,
né gentil core anti ch'amor, natura:
5 ch'adesso con' fu 'l sole,
sì tosto lo splendore fu lucente,
né fu davanti 'l sole;
e prende amore in gentilezza loco
così propiamente
10 come calore in clarità di foco.

*V šlechetném srdci láska je a byla
vždy doma jako v loubí lesa pták;
příroda však tu Lásku nestvořila
dříve než srdce, ani naopak!
Vždyť světlo také bylo
zároveň s jasným sluncem nebesklonu
a předtím nezářilo;
a v šlechetnosti Láska přebývá
právě tak po zákonu
jako teplo v ohni, který jasně plá.*

Foco d'amore in gentil cor s'apprende
come vertute in petra preziosa,

*Šlechetné srdce Láska prostupuje
jako vzácná síla vzácný dráhekam;*

che da la stella valor no i discende
anti che 'l sol la faccia gentil cosa;
15 poi che n'ha tratto fòre
per sua forza lo sol ciò che li è vile,
stella li dà valore:
così lo cor ch'è fatto da natura
asletto, pur, gentile,
20 donna a guisa di stella lo 'nnamora.

Amor per tal ragion sta 'n cor gentile
per qual lo foco in cima del doplero:
splendeli al su' diletto, clar, sottile;
no li stari' altra guisa, tant'è fero.
25 Così prava natura
recontra amor come fa l'aigua il foco
caldo, per la freddura.
Amore in gentil cor prende rivera
per suo consimel loco
30 com' adamàs del ferro in la minera.

Fere lo sol lo fango tutto 'l giorno:
vile reman, né 'l sol perde calore;
dis'omo alter: «Gentil per sclatta torno»;
lui semblo al fango, al sol gentil valore:
35 ché non dé dar om fé
che gentilezza sia fòr di coraggio
in dignità d'ere'
sed a vertute non ha gentil core,
com'aigua porta raggio
40 e 'l ciel riten le stelle e lo splendore.

Splende 'n la 'ntelligenza del cielo
Deo criator più che [n] nostr'occhi 'l sole:
ella intende suo fattor oltra 'l cielo,
e 'l ciel volgiando, a Lui obedir tole;
45 e con' segue, al primero,
del giusto Deo beato compimento,
così dar dovria, al vero,
la bella donna, poi che [n] gli occhi splende
del suo gentil, talento
50 che mai di lei obedir non si disprende.

*ale ta moc naň z hvězdy sestupuje,
až když se sluncem zúšlechtí on sám.
Až když se za pomoci
slunce už zbavil špíny, jež v něm byla,
nadá ho hvězda mocí;
a tak i srdci, které příroda
zjemnila, zúšlechtila,
jako ta hvězda paní lásku dá!*

*V šlechtném srdci Láška dlí a dýše,
právě tak jako plamen na svíci,
a nebyla by jinde ve své pýše
než tam, kde hoří, jasná, zářící.
Vždyť přece ke špatnosti
se Láška má jak žhnoucí oheň k vodě,
ve které mrazí kosti:
v šlechtném srdci Láška nalézá
svůj stánek v stejné shodě
jako magnet v sloji plné železa.*

*Ač slunce pálí do bláta z vši síly,
bláto dál čpí a slunce dál se skví;
kdo říká rád: "Jsem rodem ušlechtilý,"
je jak to bláto v záři šlechtictví.
Proto ať nevěříte,
že ušlechtilost spočívá snad v rodu,
nikoliv v srdci, v citech:
kdo neuměl své srdce zúšlechtit,
tan připomíná vodu,
jíž pouze projde z nebe hvězdný svit.*

*Bůh Stvořitel se jeví bez ustání
andělům jasněji než slunce nám;
vnímají jasnozřivě jeho přání
a hýbou nebesy, jak chce On sám.
A jako Boží přání
vzápětí vede vždycky k naplnění,
tak také krásná paní -
sotva ji spatříš v jejím jasu stát -
člověka rázem změní
a on ji musí vždycky poslouchat.*

Donna, Deo mi dirà: «Che presomisti?»,
siando l'alma mia a lui davanti.

«Lo ciel passasti e 'nfin a Me venisti
e desti in vano amor Me per semblanti:
55 ch'a Me conven le laude
e a la reina del regname degno,
per cui cessa onne fraude».
Dir Li porò: «Tenne d'angel sembianza
che fosse del Tuo regno;
60 non me fu fallo, s'in lei posi amanza».

*Paní, až jednou vzlétnu z této země,
řekne mi Bůh: "Co jsi to učinil?
Prošel jsi nebem, došel jsi až ke mně
a se mnou srovnávals tu, již jsi ctil!
Taková chvála sluší
jedině mně a Paní Rajské Říše,
jež drtí svědce duší!"
Já řeknu však: "Vždyt měla vzhled a šat
anděla z Tvé výše -
a proto nebyl hřích ji uctívat!"*

Francesco Petrarca: Era il giorno ch'al sol si scoloraro

(*1304-†1374)

[*Narodil se v toskánském Arezzu, ale brzy se celá rodina přestěhovala do provenzálského Carpentrasu, do blízkosti papežského dvora v Avinbonu, kde jeho otec působil jako notář a úředník. Na otcovo přání musel Francesco studovat právo, ačkoli jeho zájmem byla od počátku literatura, což jeho otec neschvaloval a dokonce prý jednou synovi spálil knihy antických básníků a Cicerona. Zlomovým okamžikem pro Petrarcovu milostnou poezii bylo setkání s mladičkou dívkou Laurou, 6. dubna 1327 v (dnes již neexistujícím) kostele svaté Kláry v Avinbonu, do které se zamiluje, ale nejspíše se s ní nikdy blíže nepozná. Petrarca vstupuje jako sekretář do služeb členů rodu Colonnů, navštíví Řím, dvě různé ženy mu postupně porodí dvě děti a v roce 1341 je jako slavný autor a básník – především latinských spisů – korunován na římském Kapitolu vavřínovým věncem. Vedle svých latinských děl po celý život doplňuje a opravuje soubor písní a sonetů v italštině (nazývá ho rerum vulgarium fragmenta) věnovaný především své idealizované lásce k Lauře. Pravděpodobně v závěru života souboru dává podobu jakéhosi básnického deníku své lásky a tento soubor se posléze pod označením Canzoniere (Zpěvník) stane vzorem milostné poezie v celé Evropě 15. a 16. století.]*

Ukázka převzata z: Francesco Petrarca, *Canzoniere*, vyd. Gianfranco Contini, Turín, Einaudi, 1992 (1964), s. 5. Přeložil Václav Renč v *Sto sonetů Lauře*, Praha, SNKLU, 1965, s. 12.

Formální charakteristika:

Sonet jedenáctislabičným veršem. Rýmové schéma: abba abba cde dce.

Era il giorno ch'al sol si scoloraro
per la pietà del suo factore i rai,
quando i' fui preso, et non me ne guardai,
ché i be' vostr'occhi, donna, mi legaro.

Tempo non mi pareo da far riparo
contra colpi d'Amor: però m'andai
secur, senza sospetto; onde i miei guai
nel commune dolor s'incominciario.

Trovommi Amor del tutto disarmato
et aperta la via per gli occhi al core,
che di lagrime son fatti uscio et varco:

però, al mio parer, non li fu honore
ferir me de saetta in quello stato,
a voi armata non mostrar pur l'arco.

*Byl den, v němž i tvář slunce ztměla se
v soustrasti nad svým Tvůrcem trpícím,
kdy jsem byl vydán, aniž jsem si všim,
všanc ohňům vašich očí, vaší kráse.*

*Nenadál jsem se v takovém čase
útoku lásky; uspán bezpečím
jsem klidně krácel davem největším.
A v nářcích lidu strast má počala se.*

*Bůh lásky stih mě zcela beze zbraně.
A okem v srdce otevřena brána,
když náhlé slzy prolomily val.*

*Nemyslím, že to byla čestná rána,
když na mě vystřelil tak nečekaně,
a na vás ozbrojenou již se bál.*

B/

I poeti della Scuola siciliana. Sv. 1: *Giacomo da Lentini*, řídí Roberto Antonelli, sv. 2: *Poeti della corte di Federico II*, řídí Costanzo Di Girolamo, sv. 3: *Poeti siculo-toscani*, řídí Rosario Coluccia, Milán, Mondadori, 2008.

PELÁN, Jiří, Rozbor díla: *Sonety Lauře (F. Petrarca)* [videozáznam úvahy]. Z cyklu Mluvící hlavy FF UK v Praze, 2014. Dostupné z: <<https://www.youtube.com/watch?v=6BQDZbAySiE>>.